

PREPOZIȚIA – ASPECTE DE MORFOLOGIE FUNCȚIONALĂ

de

Silvia PITIRICIU

Clasă de cuvinte neflexibile, prepoziția marchează relația dintre un termen subordonat și regentul său. Din punct de vedere sintactic, prepoziția formează împreună cu termenul care îi urmează un grup prepozițional și se încadrează împreună cu regentul acestuia într-o unitate sintactică superioară. Prepoziția cunoaște restricții de caz și de articulare în raport cu substantivele pe care le precedă, aspecte bine cunoscute și detaliate în GALR.

În procesul de comunicare, prepoziția are un rol important¹. Pe baza criteriului funcționalității, Laura Vasiliu a stabilit anumite trăsături ale acestei clase lexico-gramaticale: cere un morfem; prin dependență, se aseamănă cu afixele; prin absența morfemelor caracteristice flectivului, se deosebește de substantiv, adjectiv sau verb. Uzul arată că prepoziția se caracterizează prin eterogenitate gramaticală și semantică, trăsătură principală din care se desprind și alte trăsături secundare.

Cercetarea de față se ocupă de aceste aspecte de morfologie funcțională²: a) eterogenitatea gramaticală și semantică; b) substituirea unei prepoziții cu alta în comunicare; c) omisiunea prepozițiilor în enunț; d) exprimarea pleonastică. Exemplele situațiilor prezentate sunt preluate din limba orală și din limba scrisă a presei ultimelor două decenii.

a) Eterogenitatea este o trăsătură vizibilă atât la nivelul registrelor de folosire a prepozițiilor, cât mai ales în comportamentul gramatical și semantic.

I. Golită de sens lexical, prepoziția funcționează ca formant:

1. Marchează relații cazuale. De exemplu, *a* în fața cantitativelor, a unui adjectiv calificativ ori a unei propoziții relative se folosește cu valoare de genitiv: „mamă *a* două fete”, „părerea *a* numeroși istorici”, „adevărul *a* ceea ce s-a întâmplat”. Pentru cantitativele cu statut flexionar dublu,

¹ Laura Vasiliu, 1960:773.

² Cf. DȘL:214.

construcțiile cu formantul *a* intră în variație liberă cu formele cazuale de genitiv-dativ: „opinia *a câțiva / câtorva*”, „părerea *a mulți / multora*”³. În mod eronat, o construcție de genitiv se poate confunda cu construcția prepozițională echivalentă⁴. De exemplu: „S-a situat deasupra *a* multor oameni”. *A* se utilizează greșit și în construcții cu valoare de dativ, mai exact după prepoziții care cer dativul: „datorită *a* trei factori”. O situație similară are și prepoziția *la*, care se construiește cu acuzativul. Popular se folosește cu valoare de genitiv: mama *la* copil, dar și cu valoare de dativ: „S-au dat cărți *la* doi elevi”. În registrul popular și regional, *la* se asociază cu un nume comun la plural ori la singular, cu un nume propriu la singular: „Le-am dat *la* copii”. „I-am dat *la* un elev”. „I-am spus *la* Maria”. Prepoziția *contra*, al cărei regim este de genitiv, se poate construi și cu acuzativul: „Repară mașina *contra* cost”. „Luptă doi *contra* trei”.

2. Este marcă morfologică și sintactică. De exemplu: *a* din componenta verbului la infinitiv: „*a* pleca”, „*a* scrie”, *de* din structura verbului la supin: „*de* pregătit”, „*de* planificat”. În general, se consideră că prepoziția *de* este marcă gramaticalizată, nonreferențială a supinului⁵ (cu toate că supinul se poate exprima și cu ajutorul altor prepoziții).

Ca morfem al cazului acuzativ și marcă sintactică a complementului direct, funcționează prepoziția *pe*: „L-am văzut *pe* Ion”.

3. Ca marcă a exprimării gradelor de intensitate la adjectiv, respectiv adverb, funcționează prepoziția *de*. De exemplu: „extrem *de* plăcut”, „nemaipomenit *de* bine”. În limbajul argotic, *de* intră în structura unor construcții de superlativ: „băiat *de* băiat”, „fată *de* fată”.

4. Este component în diferite structuri:

a. în cadrul unor locuțiuni prepoziționale: „față *de*”, „în afară *de*”, „*la* stânga”, „*la* dreapta”; substantivale: „băgare *de* seamă”, „tragere *la* țintă”, „luare *la* rost”; adjectivale: „*de* treabă”, „*de* nădejde”, „*cu* cap”, „*fără* cap” etc.

b. în unele construcții modale cu caracter colocvial: „*la* discreție”, „*la* fix”, „*la* perfecție”, „*la* țanc”;

c. în construcții cu caracter argotic: „*de* comă”, „*la* meserie”, „*la* mișto”, „*la* plesneală”.

d. în construcția unor compuse: numerale: „o sută *de* mii”, „treizeci *de* milioane”; substantive: „floare-*de*-colț”, „viță-*de*-vie” etc.

5. În unele construcții inversate se folosește prepoziția *de*, care leagă termenul comparat exprimat prin atribut de regentul nominal⁶: „hoțul *de* vecin”, „proasta *de* fată”.

³ Cf. GALR I, 2005:214.

⁴ Avram: 269.

⁵ Cf. GALR I, 2005:619.

⁶ Cf. GALR I, 2005: 626.

II. Ca marcă actanțială, cu sens foarte abstract, prepoziția leagă diverși actanți nominali de centrul de grup: „a apela *la*”, „a recurge *la*”, „a depinde *de*”, „asemănător *cu*”, „conform *cu*”, „prieten *cu*”, „văr *cu*” ș.a. În cazul cuvintelor care exprimă o relație, al treilea element trebuie să fie obligatoriu exprimat în enunț⁷.

III. Prepoziția este purtătoare de informație semantică. Cercetările în semantica prepoziției⁸ evidențiază existența unor grade de generalitate: prepozițiile monosemantice au sens particular, iar cele polisemantice, sens general⁹. Funcționând drept centru lexical de grup, prepoziția atribuie roluri tematice elementelor pe care le precedă. De exemplu, poate exprima:

1. asemănarea: „Miroase *a* pește”. „Adie *a* toamnă”.
2. aproximarea: „Strugurii se vând *la* 6 lei kg”. „cireșe *la* 10 lei kg”;
3. partiția: „un student *de*-al meu”, doi elevi *de*-ai tăi”;
4. cauza: „Tresare *de* frică”. „Geme *de* durere”.
5. relația: „bun *la* suflet”, „frumos *la* chip”;
6. reciprocitatea: „S-a certat *cu* vecinii”. „Se salută *cu* prietenii”.
7. asocierea: „A venit *cu* el”. „Lucrează *cu* nepoții săi”.
8. mijlocul: „Vine *cu* trenul”. „Zboară *cu* avionul”.
9. materia: „oală *de* lut”, „pahar *de* sticlă”.
10. spațiul (direcția, distanța, punctul de contact): „A plecat *la* munte”. „S-a oprit *la* doi kilometri de casă”. „L-a agățat *de* grinda casei”.
11. periodicitatea: „*de* Paști”, „Vine o dată *la* trei zile”.
12. destinația: „fabrică *de* sticlă”, „pahar *cu* apă”, „Pleacă *la* pescuit”.
13. agentul: „ore efectuate *de* studenți”, „așteptat *de* către părinți”;
14. instrumentul: „Scrie *cu* pixul”. „Cântă *la* pian”.
15. caracterizarea: „om *cu* cap”, „om *de* treabă”;
16. acumularea: „A citit filă *cu* filă”. „Învăță manual *după* manual”.
17. comparația: „Calcă *a* popă”. „Trece *drept* director”.
18. posterioritatea: „Vine *peste* zece zile”. „Va ajunge *după* o lună”.

Aceleași verbe asociate cu prepoziții diferite pot exprima valori semantice distincte. De exemplu, *a se îmbulzi* poate marca în enunț fie locul, fie obiectul disputei: „Dobânzile cresc, dar românii *se îmbulzesc la* credite”. („Gardianul”, 27.07.2006, *Culmea ofertei: Dobânzile cresc, dar românii se îmbulzesc la credite*); „Antreprenorii *se îmbulzesc în* sectoarele-vedetă ale economiei”. (www.capital.ro, 28.02.2007, *Antreprenorii se îmbulzesc în sectoarele-vedetă ale economiei*); „Giganții finanțelor *se îmbulzesc pe* Fondul Proprietatea”. („Ziua”, 16.05.2006, *Giganții finanțelor se îmbulzesc pe Fondul Proprietatea*); *a se ciondăni*

⁷ Pană Dindelegan, 2003: 192.

⁸ A se vedea Laura Vasiliu, 1961: 139-148.

⁹ Cf. Toșa, 1983:135.

poate marca în enunț fie reciprocitatea, fie obiectul ori locul disputei: «Președintele Iliescu *se ciondănește cu* „Wall Street Journal” pe tema securiștilor». („Adevărul”, 5.08.2002, *Președintele Iliescu se ciondănește cu „Wall Street Journal” pe tema securiștilor*); „Delia și Matteo *se ciondănesc pe Internet*”. (www.muzica.phg.ro)

b) Substituirea unei prepoziții cu alta este un fenomen foarte răspândit în limba română actuală¹⁰. El se explică prin faptul că prepoziții diferite au aceeași valoare semantică, prin interferența valorilor semantice apropiate sau prin schimbarea rolului de elemente de relație cu comportamentul de semiadverbe al unor prepoziții. De exemplu: *a* se poate substitui cu *la / pentru*: „tată *a / la / pentru* trei copii”; *a* cu *despre*: „interpretarea *a / despre* ceea ce s-a văzut”; *a* cu *de*: „două reviste *a / de* 10 lei”; *la* cu prepoziția *cu*: „merele se vând *la / cu* 10 lei kg”; *la* cu *în*: „merge *la* Pitești / *în* Pitești”; *de* cu *pentru*: „fabrică *de / pentru* cauciuc”; *de* cu *la*: „*de / la* Paști”.

În mod frecvent, în prezența verbului, o prepoziție ia locul alteia. De exemplu: *a rezida în* ajunge să se folosească drept *a rezida din*: „A spus că o parte dintre disfuncționalitățile actualei coaliții *rezidă în* faptul că este formată din prea multe partide...” („Ziarul de Iași”, 21.10.2000, *Meleşcanu se și vede făcând guvern cu PDSR*); „Surpriza plăcută *rezidă din* convocarea ieșeanului Cătălin Bulacu”. („Ziarul de Iași”, 23.09.1998, *Cătălin Bulacu a fost convocat la lotul național*); *a consta în* ajunge să se folosească drept *a consta din*: „Sunt puncte pe care ar trebui, în mod conștient, să le depășim, întrucât interesul național al României *nu constă în* niște plăcuțe bilingve, trilingve sau în înfierarea folosirii limbii materne în administrație de către minorități”. („Evenimentul”, 17.02.2001, *Interesul național nu constă în înfierarea limbii materne în administrație*); „Salvarea României *constă din* organizarea în teritoriu”. („Evenimentul”, 16.07.2001, *Salvarea României constă din organizarea în teritoriu*). În și din au în comun „interioritatea”. Prepozițiile *între* și *dintre* sunt folosite în mod nediferențiat: „relațiile de prietenie *dintre / între* popoare”. În fapt, cele două prepoziții sunt specializate: *dintre* se folosește după un substantiv articulat cu articol hotărât enclitic, iar *între* după un substantiv nearticulat sau articulat cu articol nehotărât. Confuziile și substituirile prepozițiilor se produc pentru că nu se ține seama de semantica verbului ori a secvenței sintactice în care intră prepoziția. De exemplu: *a râde de/la ceva*, *a se îmbulzi pe/la ceva*, *a sta la/pe telefon*, *aleargă în/pe toate părțile*, *ia masa în/pe terasă* etc. În asociere cu verbul, prepoziția variantă *la* din secvența *a râde la ceva* este legată de motivul acțiunii, cea din secvența *a se îmbulzi la ceva* este legată de obiectul disputei; prepoziția

¹⁰ Cf. Guțu Romalo, 2000: 62-69.

pe din secvența *a sta pe telefon* trimite la instrumentul de realizare a acțiunii, iar cea din secvența *ia masa pe terasă*, trimite la noțiunea de spațiu. Dacă unele prepoziții, precum *lângă* („vecinătatea”), *spre* („direcția”), *împotriva* („opoziția”) au sens clar, altele, ca *în*, *de*, *la*, *pe* au sensuri imprecise, greu de definit. Mai mult, aceeași prepoziție, cum este cazul lui *pe*, are un sens clar de „suprapunere” în contextul *semn pus pe carte*, dar și ambiguu în *luptă pe viață și pe moarte*, *amânăm pe mâine*¹¹. Mioara Avram observa că substituirile de natură funcțională au dus la reinterpretarea semantică a celor mai frecvente prepoziții¹².

c) Omisiunea prepozițiilor se observă cu precădere în limbajul anunțurilor publicitare. De exemplu: *de*, *pentru*, *la* omise în sintagme precum: *articole uz casnic*, *șef serviciu*, *confecții femei*, *magazin confecții bărbați*, *încălțăminte femei*, *paznic firmă*, *produse papetărie* (*articole de uz casnic*, *șef de serviciu*, *confecții pentru femei*, *magazin de confecții pentru bărbați*, *încălțăminte pentru femei*, *paznic la firmă*, *produse de papetărie*). Economia în limbă prin omiterea prepoziției este caracteristică pentru limbajul comercial. Elementele de relație în acest caz se deduc.

d) Pleonasmul realizat prin prezența a două prepoziții cu același regim cazual este frecvent în uz: *drept pentru care*, *ca drept dovadă*. Normele morfologice recomandă folosirea numai a unei prepoziții din cele două (*drept care*, *ca dovadă*), pentru evitarea exprimării pleonastice.

În limba română actuală, prepoziția rămâne o clasă lexico-gramaticală cu sau fără valori semantice. De semantică este legată substituirea unei prepoziții cu alta, aspect caracteristic pentru morfologia funcțională, motivat adesea prin faptul că semele comune generează valori semantice apropiate. Prepozițiile cu corp sonor și grafic scurt, moștenite din latină, sunt mai greu de identificat din punct de vedere semantic și se substituie mai ușor unele cu altele. Fenomenul de substituie este favorizat și de cunoașterea insuficientă a semanticii verbului.

BIBLIOGRAFIE

- Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Gramatica limbii române I, II* (GALR), București, Editura Academiei Române, 2005.
- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, Editura ALL, 1997.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii* (DȘL), București, Editura Științifică, 1997.

¹¹ Cf. Copceag, 1998: 205.

¹² Avram, 1997: 274-275.

- Cervoni, Jean, *La préposition. Étude sémantique et pragmatique*, Paris & Louvain-la-Neuve, Édition Duculot, 1991.
- Copceag, Dumitru, *Tipologia limbilor romanice (în comparație cu limbile germanice și slave) – și alte studii lingvistice*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1998.
- Dominte, Constantin, *Exprimarea relațiilor spațiale și temporale prin prepoziții în limba română*, în vol. *Sistemele limbii*, București, Editura Academiei Române, 1970.
- Guțu Romalo, Valeria, *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*, București, Editura Humanitas Educational, 2000.
- Merlan, Aurelia, *Sintaxa limbii române. Relații sintactice și conectori*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2001.
- Metea, Alexandru, *Limba română actuală*, Deva, Editura Emia, 2008.
- Pană-Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controversate, noi interpretări*, București, Editura Humanitas Educational, 2003.
- Toșa, Alexandru, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- Vasilie, Laura, *Schiță de sistem al prepozițiilor limbii române*, în SG III, București, Editura Academiei Române, 1961, p. 11-42.
- Vasilie, Laura, *Câteva observații asupra conținutului semantic al prepozițiilor în lumina criteriului generalului și particularului*, în PLG III, 1961, p. 139-148.

LA PREPOSITION – ASPECTS DE MORPHOLOGIE FONCTIONNELLE (Résumé)

L'article met en évidence quelques aspects de morphologie fonctionnelle de la préposition en roumain. Il s'agit de l'hétérogénéité grammaticale et sémantique, de la substitution d'une préposition à l'autre, de l'omission de certaines prépositions dans l'acte de la communication etc.